

‘Có às don Chorra-Ghiullan Ghlas?’

IAIN SEATHACH

ABSTRACT

In oral tradition, as well as in literature, the theme is well known of the young man who takes leave of his betrothed or spouse, with the agreement that she is free to (re)marry if he does not return within a specified period of time. Upon his return after many years, unrecognized, he is told that her wedding will take place that night. He sends the bride a concealed message, they are reunited and he takes possession of his former holdings. The story is central to the *Odyssey* of Homer, and is likely even older. In its oral versions it is widespread, particularly in Europe from medieval times, and has been given the international tale classification ATU 974 ‘The Homecoming Husband’. Interesting variants of the story have been recorded from Scottish Gaelic storytellers by Lady Evelyn Stewart Murray in Perthshire in 1900, and by the present writer in Cape Breton, Nova Scotia in 1978. The Gaelic variants are described, and situated within their international tale context.

‘Cò às don Chorra-Ghiullan Ghlas?’

IAIN SEATHACH

ABSTRACT. In oral tradition, as well as in literature, the theme is well known of the young man who takes leave of his betrothed or spouse, with the agreement that she is free to (re)marry if he does not return within a specified period of time. Upon his return after many years, unrecognized, he is told that her wedding will take place that night. He sends the bride a concealed message, they are reunited and he takes possession of his former holdings. The story is central to the *Odyssey* of Homer, and is likely even older. In its oral versions it is widespread, particularly in Europe from medieval times, and has been given the international tale classification ATU 974 ‘The Homecoming Husband’. Interesting variants of the story have been recorded from Scottish Gaelic storytellers by Lady Evelyn Stewart Murray in Perthshire in 1900, and by the present writer in Cape Breton, Nova Scotia in 1978. The Gaelic variants are described, and situated within their international tale context.

Annas a’ Ghearran ’sa bhliadhna 1891 thòisich a’ Bhaintighearna Eilidh Stiùbhart Mhoireach, nighean Diùc Athaill, air trusadh a dheanadh do bheul-aithris ann an Siorramachd Pheairt, far an d’rugadh i. Mun tànaig ceann na bliadhna sin bha sreath do leabhraim aice air an lìonadh leis na ceudan do stòireannan is òrain ionadail bho dhualchas beò an t-sluaigh: aon dhe na co-chruinneachaidhean as luachmhoire a tha ri fhaotainn an diugh ann am beul-aithris na Gàidhlig. Tha na stòireannan sin a’ gabhail astaigh a’ mhór-chuid dhe na gnèithean-seòrsachaidh as aithne dhuinn ann an Albainn: sgeulachdan móra eadarnaiseanta; eachdraidhean air sithichean, tàcharain, famhraichean, bòcain, each uisge is creutairean osnàdarra eile; naidheachdan air ainmeannan-àite, agus eachdraidhean ionadail. Ged a bha na gnèithean seo air aithne ’san àm anns gach ceàrnaidh dhen Ghàidhealtachd, tha roinn mhath dhen dùthchas a tha an tasgadh as na leabhraim obrach sin sònraichte a thaobh susbaint is cruth, agus air leth feumail dhan rannsachaidh.

Cha robh a’ Bhaintighearna ach mu mhìos a’ trusadh ’sa raon nuair a thug i sios an naidheachd a leanas, le ceathramhan òrain ’na cois. Tha mi ’ga toirt an seo *literatim* (Stewart Murray 2009: 160–64):

[AN] CORRA GHIULAN GLAS

Mrs. MacPherson [Nether Invervack, Wed. 18.3.1891]

Bha baintighearn’ aig an robh aona mhac, agus bha e fhèin agus ’bhana-tradh aige ’mach latha ’gabhail sràide. Chaidh a’ bhana-tradh ’staigh da bhùth ’bha anns a’ bhail’, agus dh’fhàg i an giullan car beagan aig an doras. Ghoid ’n fheadhainn a bhios ’sguab’ nan similearan e. Chuir ’bhaintighearn’ forais anns a h-uile àit’ air son a leinibh ach cha d’fhuair i sgeul air. Chaidh mòran bhliadhnaichean seachad agus cha d’fhuair i sgeul riamh air. Ach bha comharr’ ann an craiceann an leinibh gum fainicheadh a mhàthair fhèin e c’àite air bith am faicheadh i e.

Chaill a’ bhaintighearn’ dùil gum faicheadh i seall’ gu bràth tuille dheth, agus rinn i ’n àird a h-inntinn gu pòs’ a rithistich. Chaidh i latha ’ghabhail sràide ann an coill’ suas bhon taigh aice agus thachair gille oirre anns a’ choill’, agus labhair i ris ann an còmhradh garbh, “Cò às dona’ chorra ghiullan ghlas?” agus seo mar a fhreagair an giullan.

Mas glasa mise, ’s glas am feur,
’S glas a’ choill’ fo duibh neul,
’S glas am badan tha ’m bàrr a’ chroinn,
’S their leam fhèin gur glas an cuileann.

‘CÓ ÀS DON CHORRA-GHIULLAN GHLAS?’

’S glas an claidheamh thèid anns an truaill,
’S glas an tuadh thèid anns a’ chois,
Ach mar bhios am faobhar gu tana geur
Gu dè ’s misd’ a gnè bhith glas.

’S geal am bainne ’thig bhon a’ bhuaile,
’S geal a shnuadh ’s gur ro mhath ’bhlas,
Ach nuair a sgathas an gruth on mheug,
Cailleas e a shnuadh ’s bios e glas.

’S dearg an earbag thig bhon a’ phreas
Ri am samhraidh agus teas
Ach nuair thig an geamhradh fada, fuar
Caochaileas i snuadh is fàsas i glas.

Thuig a’ bhaintighearna air a’ chainnt aige gum b’e a leanabh fèin a bh’ann, agus ’thuillid air sin, choimhid i air cùl an amhaich aige, ’s dh’ aithnich i air a’ chomharr a bha anns a’ chraiceann gum b’e ‘leanabh fhèin a bh’ann. Chaidh i dhachaigh ’s rinn i cuirm mhòr air son gun d’fhuair i air ais e, ’s dh’fhuirich iad cuideachd fhad’ ’s bha iad beò. Agus cha do phòs i idir.

All remember of song, may be more.

Seachdainn as deaghaidh sin (25.3.91) fhuair a’ Bhaintighearna tuilleadh dheth – ‘rann eile’ – bho phiuthar na bana-bheulaiche, Sine NicUilleim, Sruthan:

A bhean thachair orm san dùn
’S an tùr tha shuas bhon eas,
Labhair i le còmhradh borb

‘Cò às don chorra’ ghiullan ghlas?’ (Stewart Murray: 162–64, ’s faic td. 574, 583).

A nunn ri deireadh nan 1970s chaidh òran fon aon ainm àraid a recòrdadh ann an Ceap Breatann, Alba Nuadh, bho Iain MacNìll (‘Iain mac Dhòmhnail Bhàin’) a thogadh ann am Parraiste a’ Chamais Leathain, Siorramachd Inbhirnis, aois mu 88.¹ Air réir aithris ’s ann à Barraigh a thànaig an sliochd sin do Chloinn Nìll:

’S e gille bochd a bh’ann. Bha athair ’s a mhàthair bochd. Agus an nighean, bhiodh iad a’ dol dhan sgoil còmhla ’s cha d’fhalbh an darna duine gun an duin’ eile. Bhiodh iad còmhla air ais ’s air adhart a h-uile latha riamh. Mu dheireadh rinn iad suas ri chéile gum pòsadh iad. Thuir e gu feumadh esan falbh matà, agus gun tugadh e seachd bliadhna air falbh mun tilleadh e airson airgead a dheanamh, ’s dar a thilleadh e gum pòsadh iad. Dh’fhalbh e, thug e na seachd bliadhna air falbh ag obair ’s deanamh airgid ’s an oidhche a thànaig e dhachaidh thuir a mhàthair ris gu robh an nighean a bha seo, a’ bhainis aic’ ann an nochd ’s i dol a phòsadh air la’r-na-mhàireach.

¹ 88A8. Air a chlàradh leis an ùghdar 10/6/78. Ged a tha facal neo dhà ‘sna ceathramhan a’ togail duilgheadas a thaobh aisig is fuaimneachaidh, tha an seagh soilleir gu leòr. Thugadh an t-siathamh ceathramh agus corra fhacal eile bho sheinn Ailig Iain ’Ic Ìosaig (AIM), Ste. Rose, a bha ’na choimhearsnach do dh’ Iain mac Dhòmhnail Bhàin.

Cha tuirt e guth. Dh'fhalbh e 's dhreas e e-fhéin anns an t-seann aodach a bh'air mun do dh'fhalbh e riamh. Chaidh e ann dh'ionnsaigh na bainseadh. Ghnog e aig an dorus. Cò thànaig dh'ionnsaigh an doruist ach a' bhean òg. Dh'iarr i air a dhol astaigh 's chaidh e astaigh. Bha iad a' gabhail òran, a' gabhail òran. Mu dheireadh dh'fhoighneachd e am faodadh esan òran a ghabhail, 's O, dh'fhaodadh. Thòisich e air deanamh an òrain:

'S an t-seachdamh bliadhna dhan eun
'G obair le bheul anns a' chraoibh;
Obair [dhaor], a' chairt bhith dian
Dhan eun gus na tholl e a' chraobh.

'S glas am fochunn, 's glas am feur,
'S glas an gleann ud thall fo neul,
'S glas an duilleach air a' chraoibh,
'S ar leam fhìn gur glas an ailme.

'S glas an claidheamh théid 'san truail,
'S glas an tuagh as an téid cas;
Ach ma bhios i tana, geur
Cha mhisde a feum a bhith glas.

Sin dar a labhair a' bhean ùr,
'Lig astaigh [e] bho thùs gu grad';
Labhair bean-an-taighe borb,
'Cò às tha'n Corra-Ghiullan Glas?'

['S lasadh teine fo phloc,
Tiormachadh clòimhe ann an cuan,]²
Comhairle thoirt air bean bhorb,
Mar bhuill' ùird air iarunn fuar.

[Iasgach an lochain gun lìon
Sìol a chur air tìr 's i fliuch,
'S breith air easgann ann an sruth,
'S maing a thug gaol riamh do dh'fhear.]³

Éiridh fiùran òg amach,
Cha till astaigh air an uair;
Éiridh bean òg as a dhéidh
'S théid iad le chéil' an taobh tuath.

Thuing ise gura h-e a bh'ann. Dh'fhalbh esan amach. Dh'fhalbh i astaigh do *bhathroom*, chuir i oirre 's thog i uinneag 's chaidh i amach air an uinneag. 'S choinnich i esan amuigh 's thog iad rith'.

Tha caoin annasach aig Iain mac Dhòmhnail Bhàin air na ceathramhan; caoin nach cuala mi 'ga gabhail air òran eile thall neo bhos:

² Air réir AIM. Teip: 'S fhad tha teine fo phloc / Tiormachadh clòimheadh fo shruth.

³ Air réir AIM.

‘CÓ ÀS DON CHORRA-GHIULLAN GHLAS?’

Sin dar a labh - air a' bhean ùr,
 "Lig a - staigh bho thùs gu grad"
 Labh - air bean an taigh - e bor - b,
 "Cò às tha 'n Cor - ra Ghiul - lan Glas?"

Ann an saoghal Gàidhlig na h-Alba air fad, chan fhiosrach mi air aon eisimpleir eile dhen òran is naidheachd amach bhon dà innse a tha seo, 's iad air an trusadh air astar mòr bho chéile. Ma's ann às na h-Eileannan an Iar, airneo à Mùideart/Mórar a thànaig an darna fear – rud a tha dualach gu leòr 'sa cheàrnaidh sin do Cheap Breatann – bhiodh an sgaradh astair sin ann eadar an iar-thuath agus Siorramachd Pheairt 'san earra-dheas, agus móran dhen Ghàidhealtachd eatorra. Gun fhios le cinnt gu dé thachair 'san eachdraidh a thaobh siubhal is lionsgaradh gach òrain is naidheachd, tha seo a' cur romhainn gu faodadh 'An Corra-Ghiullan Glas' a bhith air a shuidheachadh ann an Albainn fad iomadh linn.

Dé is ciall dhan ainm 'Corra-Ghiullan'? Fhuair mi am beachd a's fheàrr liomsa bho Iain MacAonghuis, am measg nan iomadh còmhraidh a bh'againn air dha bhith air sgrìob oirnn ann an Alba Nuadh aig deireadh nan 1980s; tha seo ann, suidhichte ann am farsaingeachd-inntinn bhuan a thug buaidh air aon ghinealach is còrr – gun ghuth air faochadh anama – ann an sgoilearachd na Gàidhlig 's a tha a' leanaid chun a' latha an diugh. Air réir seo, faodar a ghabhail mar 'fhacal fillte' – coltach ri faclan dhen t-seòrsa a tha bitheanta gu leòr ann am bàrdachd – 'sa bheil 'corr(a)- a' ciallachadh 'air leth, sònraichte'.⁴ Mar a chithear 'san òran againn fhìn agus anns na seòrsachan eile dheth a bhuineas dhan lion dùthchais air feadh na Roinn Eòrpa, dh'fheumadh an 'giullan' a bhith air leth dàna, teòma ma shoirbhich leis 'san t-saoghal a bh'ann. Air réir seinneadair eile 'san aon pharraiste bha na ceathramhan 'lasadh teine fo phloc...iasgach an lochain gun lion', *etc.* a' tarraing air gnìomhan a bha doirbh a choilionadh, airneo do-dhèanta.⁵

'S fhiach sùil a thoirt air cruth an dà innse againn agus mar a tha iad a' gabhail astaigh òran is rosg le chéile. A nist, aithnighidh luchd beul-aithris a th' air ùine a thoirt a' clàradh ann an coimhearsnachdan Gàidhealach nach eil seo 'na annas buileach; bidh an t-òranaiche gu tric ag aithris naidheachd a tha ceangailte ris an òran a tha e gabhail, gu h-àraid do neach a thànaig bho thaobh amuigh na coimhearsnachd 's gun fhios aige air na daoine 's an 'àrd-chotheacs' shòisealta a tha an cois nan ceathramhan. A thuilleadh air sin, tha cuid do dh'òrain ann nach tuigeadh duine beò buileach as aonais na naidheachd tha fuairte riu. Uaireannan, bidh an t-òranaiche eadhon a' faighinn tlachd ann a bhith a' deanadh feum dhen naidheachd ann am fianais neach ùir mar mheadhon oideis: a' gluasad air n-ais 's air n-adhart eadar rosg is bàrdachd agus a' sealltainn cho snasail 's a bha obair a' bhàird. Air sàilleabh seo, gheobhar suas ri leth-cheud naidheachd dhen t-seòrsa ann an cairt-lann seòmbair nan sgeulachd aig Sgoil Eòlais na h-Alba, cuspair obrach a tha airigh air tuilleadh rannsachaidh, gu h-àraidh air na ceanglaichean a tha beò 'san dùthchas eadar

⁴ Pace Murray: 164 gl. 'little'.

⁵ Faic nota 1.

bàrdachd nan òran agus rosg nan sgeulachd. A nist, air a' cheud sealladh 's ionnan seo agus cruth a' Corra-Ghiullain Ghlais. Gun teagamh, 'san innse a thug sios a' Bhaintighearna Mhoireach à Siorramachd Pheairt, tha na ceathramhan fhéin na's coltaiche ri dubh-fhacail na bhith a' toirt freagairt choileanta air a' cheist bho mhàthair, 'Cò às don chorra ghiullan ghlas?', agus as aonais na naidheachd cha bhiodh annta ach fuigheall gun bhuintealas. Tha barrachd seagh ann an innse Iain 'ac Dhòmhnail Bhàin à Ceap Breatann: tha an càs-éiginn 'sa bheil an Corra-Ghiullan Glas air a dheanadh soilleir gu bheil riatanas air seòltachd is cainnt dhìomhair. Gu ìre mìnichidh an naidheachd na ceathramhan dhuinn – ach chan ann buileach. 'San dà innse seo tha na ceathramhan ann *mar phàirt* dhen naidheachd, agus 's e seo a tha 'gan sònrachadh bhon chòrr dhe na h-òrain a th' air am mìneachadh le pìos rosg bhon bheulaiche. Gu dearbh, tha na ceathramhan a th' air an suidheachadh anns an naidheachd seo coltach ris na duain a gheobhar ann an eachdraidhean gaisge na Féinneadh, cleachdadh a tha a' toirt 'nar cuimhne a' mheasgradh àrsaidh sin do rosg is bàrdachd ris an can cuid *prosimetrum* agus a nochdas as na h-eachdraidhean gaisge as sine a gheobhar ann an làmhsgriobhannan meadhon-aoiseil na h-Éirinn.

Ged nach eil An Corra-Ghiullan Glas a' nochdadh ach dà thurus thall 's a bhos ann an saoghal Gàidhlig na h-Alba tha e buinntinn do ghnè eadarnàiseanta a tha sgaoilte air feadh cuid mhòr dhen Roinn Eòrpa, le freumhaichean a tha sìneadh air n-ais chon nan linntean roimh-eachdraidheil, agus amach 'san fharsaingeachd gu ruige na h-Aisia mheadhonaich. Mar ghnè, tha e air ainmeachas 'san t-siostam sheòrsachaidh sgeulachd mar ATU 974 'Turus Tillidh a' Chéile Phòsda' ('The Homecoming Husband'), agus air réir choimeasan luchd-rannsachaidh eadar caochladh thionndaidhean a chaidh a thrusadh 'sna dùthchannan 's na cànanan céine, tha am bun-sgeul mar leanas:

As deaghaidh dha céile pòsda a bhith air falbh air turus céin, neo air a chumail an greim, fuirghidh a' bhean òg gu dìleas aig an taigh air réir gealltanais a rinn iad 'san dealachadh, gu ceann ùine àraid – mar as trice seachd bliadhna. Nuair a bhios sin suas 's gun a céile a thilleadh, 's fheadar dhi céile ùr a ghabhail, 's cuirear bainis air dòigh. 'S ann air latha na bainnseadh, gun fhiosda dhi fhéin neo dhan t-sluagh, a thilleas a céile pòsda far a thuruis, 's e air a sgeadachadh ann an seann aodach giobagach, coltach ri dìol déirce, air dòigh nach gabh e aithneachadh tuilleadh le muinntir a' bhaile. Ann an caochladh sheòrsa dhen ghnè sgeula seo, tha coltas corporra an fhir shiubhail air atharrachadh air thàilleabh aois 's a' cruadail thron deach e air a thurus. Ann an iomadh dreach dhen naidheachd, nuair nochdas an taistalach seo aig dorust taigh na bainnseadh, bidh 'bean bhorb' (màthair bean na bainnseadh) airneo fear dhen chòmhlán astaigh a' feuchainn air bacail a chur air le mì-mhodh is buirbe. Ach tha comharraidhean ann – air réir cànan is cultair – a tha fo dheireadh a' ligheil fhaicinn có e: fàinne a thug a chéile dha mun do dh'fhalbh e; cù 'san lùchairt a dh'aithnigheas e; seann chreuchd; airneo iomlaid is cluich-cheathramhan eadar e fhéin 's a chéile, mar a chunnaic sinn shuas. Tha barrachd air aon char ann an deireadh an sgeòil: taghaidh a bhean a' cheud chéile 's gun an còrr ann mu dheidhinn; teichidh an dithist le chéile; bheir am fear-tillidh amach aichbheil air na suirghichean 's gheobh e air n-ais sealbh air céile is oighreachd (faic Uther 2004: 1, 607–608; Brednich 1990: 702–704).

Aithnighidh gach leubhadair gura h-ionnan an geàrr-chunntas seo agus brìgh a' chunntais 'san dàn ainmeil sin, *Odysseia* Hómair, agus gun teagamh cha robh obair litreachais ann a thug barrachd buaidh air an t-saoghal chlasaigeach 'na h-àm ach an *Iliad* fhéin (Casson 2001: 54). A thaobh turus ànraidh Odysseus, tha na coimeasan ri naidheachd a' Chorra-Ghiullain Ghlais an dà cuid follaiseach agus bunaitheach. Mun do sheòl Odysseus amach gu cogadh na Troidhe, gheall a bhean, Penelope, nach gabhadh i céile 'na àite gus an tigeadh feusag air aodann a' ghille aca, Telemachos. An déidh a' chogaidh, 's e mì-chòrdadh is aimhreit eadar na diathan 'sna speuran a thug air Odysseus làn

deichead eile fhulang air fògradh, a’ sìor strì gus a bhean ’s a dhachaidh a bhuannachd. Air dha eilean àraich a ruigsinn, cuir e air seann aodach ’s nochd e aig dorust an talla mhóir ann riochd leth-sheann dìol déirce. Nuair thug cuid dhe na bha astaigh dùbhlán dha air sàilleabh a choltais, thànaig a shàr-chomasan am follais, gu h-àraid le bogh’ is saighead, cho math ri sheòltachd a’ còmhradh ri Penelope. ’San eadar-àma, dh’aithnicheadh e le Eurycleia, a bhan-altruim aosda, air seann chreuchd-lot air a shliasaid nuair nìgh i a chasan; fhuair e creideas cridhe Penelope mu dheireadh nuair dh’innis e dhi mar rinneadh an leabaidh-phòsda, rud a bha eadarra fhéin amhàin. ’San t-sabaid a dh’éirich, chaidh na suirghichean ’s an luchd leanmhainn a chur ’sa ruag le Odysseus ’s a mhac, ’s bha Odysseus air ceann-uidhe a thuruis a ruigsinn le bhean ri thaobh ’s le làn shealbh air oighreachd shinnsearail.

Mar sin dheth ’s léir dhuinn gu bheil an naidheachd againn ’na cruth bunaiteach a’ leantail air n-ais co-dhiubh gu ruige linn Hómair, agus ’s e sin an sampla as àrsaidhe a th’againn dhi. Aig aon àm air thàilleabh choimeasan ghnathasan bheòil eadar na gheobhar ’san *Odysseia* agus seann litreachasan eile (m.e. dàin a’ *Rig Veda* às na h-Innseachan) bhite a’ gabhail ris gura h-ann bhon t-saoghal Indo-Eòrpach a tha prìomh-thùs a’ chuspair-sgeòil ri fhaighinn. ’Sa cheud ’s a chaidh, getà, tha rannsaichean ’sa Ruis air fianaisean subsainteach a thogail gura h-iad na treubhan siubhlach Turcach is eile feadh mhór-raointean na h-Aisia Mheadhonaich a dhealbh an tèama bho thùs, agus gun do thogadh an dileab sin le muinntir na Roinn Eòrpa mar iasad ’sna linntean meadhon-aoiseil, airneo na bu tràithe na sin.

’S na 1960s thànaig anailis gheur-chùiseach amach leis an Ruiseanach Victor Zhirmunsky a’ toirt sealladh farsaing air eachdraidh is sgoileadh na tèama ’s na tha fuaighte rithe air feadh Aisia ’s an Roinn Eòrpa. Tha i seo a’ toirt am follais gu bheil ‘tèama an òrain tillidh’ air a riarachadh ann an dà roinn leathan. Tha a’ cuid as sine dhith air taobh an ear na h-àrainn-sgaoilidh, m.e. *Odysseia* Hómair agus na duain fhada às Aisia, a’ cumail ri saoghal na gaisge agus spàirn mu cheannas na treubha. Air taobh an iar ’san Roinn Eòrpa, tha gnè ùr air tighinn air lom le sealladh agus cumadh-intinn romansachail, caran coltach ri nobhail. Ged is léir dhan leubheadair gu bheil a’ ghnè Eòrpach seo dhen tèama air móran dhe na cuspairean a chumail a tha fillte astaigh ann an dàn Hómair, a dh’aindeoin buaidh an litreachais sgrìobhte chan ann bhon taobh sin a thàrmaich i. Tha sgoilearachd choimeasan bhon fhicheadamh ceud a’ deanadh soilleir gura h-e aithris bheòil fhuadain an t-sluaigh (‘Märchen’), a’ tighinn anuas bho linn ro-eachdraidheil ’s dòcha, bu bhun dhi (Zhirmunsky 1966: 272–80). Gun teagamh, ’na chruth ’s ’na susbaint tha An Corra-Ghiullan Glas mar phàirt dhen taobh Eòrpach seo do ATU 974 – an taobh as motha a th’ air a riochdachadh ann an leabhar-seòrsachaidh sgeulachd Uther. Gheobhar ann an iomadh dùthaich e: ’sa Ghearmailt, ’san Fhraing, ’san Ungar, ’san Eadailt, ’sa Spàinn ’s as na h-àrainnean Slàbhach, gu h-àraid anns na duain mhóra gaisge a chlàradh ’san fhicheadamh ceud ann an Serbo-Croatia (cf. Lord 1960: 242–59). Chan eil fianais air ’sna dùthchannan fada mu thuath (m.e. ’san Nirribhidh agus ’san t-Suain) ach fìor chorra uair, neo fiù ’s ann an Éirinn (Uther 2004: 1, 607–608 Christiansen 1992: 215; af Klintberg 2010: 412; Ó Súilleabháin 1963: 193). Tha an t-eisimpleir sgrìobhte as tràithe a’ tighinn às an 11mh linn; tha na sgrìobhannan romansachail seo buailteach air cudthrom a chur air tursan fada ‘thar chuain’, gaol agus dìlseachd. Bha seo ri linn Chogaidhean na Croise, cuspair fasanta, tha e coltach, a chuidich leis lionsgaradh cho fada ’san àm, ’s tha seòrsachan dheth ri fhaotainn ann an cuid dhe na leabhraichean ainmeil sgeulachd mar *Gesta Romanorum* (àir. 193) agus *Decamerone* Bhoccaccio (Tolstoi 1934: 261–62; Brednich 1990: 703). Tha an naidheachd air a h-aithris ann an caochladh chruthan beul-aithris ’sa Roinn Eòrpa: òrain an t-sluaigh, baileadan, naidheachdan ionadail, sgeulachdan eadarnàiseanta, romansachan, *novellan* sgrìobhte: iomadaidheachd a dh’fhàg a comharra, ’nam bharrail, air structar neo-chumanta a’ Chorra-Ghiullain Ghlais aig na Gàidheil.

Bho na meadhon aoisean anuas tha sruth làidir dhen dileab Eòrpach seo ann am Breatainn ’sna baileadan Beurla ’s Albais *Hind Horn* ’s *King Orfeo* (àir. 17 is 19 ann an Child); fhuaires gabhail dhen darna fear ’san naoidheamh ceud deug bho sheinneadair Sealltainneach. Bhon tha cuspair

tèama an òrain tillidh cho measail agus buan aig an t-sluagh, ma dh'fhaoidte gura h-ann bho thùsan ann am Breatainn a thug Gàidheil na h-Alba i. 'S tric a leum a leithid fairis air crìochan cànan is cultair air tìr mòr na Roinn Eòrpa, agus 's gann gun gabh fianaisean coltach dhen tèama romansachail lorg ann an Éirinn neo as na dùthchannan mu thuath, far a bheil an riochdachadh cho lag. Ach chan eil sinn ann an suidheachadh tighinn gu fuasgladh neo làn dearbhadh le cinnt.

Am feasgar sin a ghabh Iain mac Dhòmhnaill Bhàin An Corra-Ghiullan Glas, bha fear eile còmhla rinn: Lachlann Dhòmhnaill Nill, sàr òranaiche le eòlas domhainn is farsaing air dùthchas an àite. Neo'r-thaing nach do dh'éist Lachlann gu dlùth ri gach ceathramh is car dheth. Aig deireadh na sgeòil gun guth a ghràdhainn lig e fhaicinn an tlachd agus an gluasad cridhe a thànaig air, agus cha b' iongnadh linn sin.

TÙSAN

BREDNICH, ROLF WILHELM (ED.).

1990 *Enzyklopädie des Märchens*. Band 6. Berlin, New York.

CASSON, LIONEL.

2001 *Libraries in the Ancient World*. New Haven and London.

CHILD, FRANCIS JAMES (ED.).

1956 *The English and Scottish Popular Ballads*. Vol 1. New York.

CHRISTIANSEN, REIDAR TH.

1992 *The Migratory Legends*. FF Communications No. 175. Helsinki.

AF KLINTBERG, BENGT.

2010 *The Types of the Swedish Folk Legend*. FF Communications No. 300. Helsinki.

LORD, ALBERT B.

1960 *The Singer of Tales*. Cambridge, Mass.

MCLAUGHLIN, JOHN.

1975 'The Return Song in Medieval Romance and Ballad: King Horn and King Orfeo'. *The Journal of American Folklore*, Vol. 88, No. 349: 304–307.

Ó SÚILLEABHÁIN, SEÁN.

1963 *The Types of the Irish Folktale*. FF Communications No. 188. Helsinki.

STEWART MURRAY, LADY EVELYN.

2009 *Tales from Highland Perthshire*. Translated and edited by Sylvia Robertson and Tony Dilworth. Aberdeen.

TOLSTOI, J.

1934 'Einige Märchenparallelen zur Heimkehr des Odysseus'. *Philologus* 89: 261–74.

‘CÓ ÀS DON CHORRA-GHIULLAN GHLAS?’

UTHER, HANS-JÖRG.

2004 *The Types of International Folktale. A Classification and Bibliography.* FF
Communications No. 284. 3 vols. Helsinki.

ZHIRMUNSKY, VICTOR.

1966 ‘The Epic of ‘Alpamysh’ and the Return of Odysseus’. *Proceedings of the
British Academy* 52: 267–86.